

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ СФЕРИ ДОШКІЛЬНЯТ

А. О. Попович

Херсонський ясла-садок № 12 Херсонської міської ради,

tonyapop30@gmail.com

Науковий керівник: доктор психологічних наук, доцент І. С. Попович

Постановка проблеми у загальному вигляді. Дошкільне дитинство – унікальний, складний і надзвичайно важливий період розвитку та становлення людини. Унікальність та складність полягає у тому, що саме у цьому віці закладаються основи особистості, виховується воля, формується довільна поведінка, закладається база для розвитку когнітивних процесів, зокрема активно розвиваються уява, творче мислення та загальна ініціативність [5]. У цьому віці фактично формується характер особистості. Недарма, порушення будь-якої ланки або механізму психологічної структури розвитку дитини може суттєво позначитися на подальших етапах її становлення. Даний віковий період є найрізноманітнішим у поєднанні психічних новоутворень, сензитивних періодів та криз [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема емоційно-вольової сфери особистості знайшла своє відображення в дослідженнях П. Анохіна, Ф. Барда, Р. Вудвортса, Дж. Грея, В. Джемса, П. Екмана, К. Ізарда, В. Кеннона, Т. Кириленко, К. Ланге, Д. Ліндслі, П. Симонова, С. Шехтера та ін. Аналіз наукових праць і публікацій свідчить про те, що ця проблема була і залишається достатньо актуальною і затребуваною суспільною практикою. Сучасний світ є динамічним і швидкоплинним, що й вимагає постійного та надійного дослідження емоційно-вольової сфери дітей дошкільного віку. Емоційно-вольова сфера – від потягів через емоції і почуття до волі – бере участь у самотворенні особистості, визначенні її життєвого шляху. Але цей вплив не прямий, а опосередкований діяльністю особистості, що розкривається у її вчинках та простежується у психічних станах, що їх переживає особистість. Спроможність особистості протистояти внутрішнім перешкодам, потягам,

емоціям залежить від здатності до самоконтролю. Це здатність ставити конкретну мету і досягати її, підкоряти нові вершини, слідувати єдиній стратегії, що визначатиме характер особистості, її лінію життя.

Зазначимо, що сучасний світ висуває до особистості певні вимоги, які спрямовані на підвищення рівня адаптованості до навколишніх умов; соціальне середовище весь час знаходиться в стані змін і вимагає від людини активності, динамічності, конкурентоспроможності. Соціально-психологічні очікування [3] дошкільнят, яких приводять батьки в ясельну групу чи молодшу групу не співпадають з їхніми бажаннями і прагненнями. Також потребують оптимізації [4] та активної роз'яснювальної роботи очікування і сподівання батьків щодо функціонування дошкільного закладу, і звісно, що соціально-психологічні очікування випускників, які вже бачать себе першокласниками також мають своєрідні змістові особливості очікувань, які потребують почасти оптимізації та психокорекції [2]. Звісно, що об'єднувальною ланку у цьому сплетінні очікувань, сподівань, прагнень і надій вбачаємо в формуванні та розвитку емоційно-вольової саморегуляції поведінки дошкільника, яку відстежуємо у процесах спілкування, діяльності, управління міжособистісними взаєминами. Саме розвиток емоційно-вольової саморегуляції активно впливає на формування адекватного рівня домагань, соціально-психологічних очікувань, самооцінки та життєвих прагнень загалом.

На підставі вищезазначеного можна стверджувати, що теоретичний аналіз проблеми емоційно-вольової сфери дошкільнят, розгляд емоційно-вольової саморегуляції, визначення її джерел і детермінант, потребує вивчення та узагальнення сучасних і класичних наукових досліджень, може стати підґрунтям для розробки нових методів діагностики та оптимізації розвитку емоційно-вольової саморегуляції дітей дошкільного віку.

Мета статті полягає у висвітленні результатів теоретичного аналізу проблеми емоційно-вольової сфери дошкільнят.

Виклад основного матеріалу. Діяльність людини, її поведінка зазвичай викликають позитивне або негативне ставлення до неї. Ставлення до дійсності

відображається в мозку і переживається як задоволення або незадоволення, радість, сум, гнів, сором тощо. Такі переживання називають емоціями, почуттями. Відомо, що емоції і почуття здійснюють сигнальну та регулювальну функції, спонукають людину до знань, праці, вчинків чи стримують її від певної активності.

Психологічні дослідження емоційно-вольової саморегуляції суб'єкта набувають нині особливої актуальності, адже це пов'язано з прикладними завданнями оптимізації функціонування регуляторних процесів в соціальній взаємодії, підвищення працездатності в трудовій, навчально-виховній діяльності, профілактики несприятливих наслідків стомлення і стресових станів.

У процесах діяльності, пізнання навколишньої дійсності і себе, спілкування з дорослими й однолітками, дитина переживає різноманітні емоції та почуття, відображає своє ставлення до оточення, реагує на певні події. Ці переживання утворюють сферу емоцій, почуттів та волі, які є формою відображення дійсності, наслідком задоволення або незадоволення потреб. Іноді цю сферу називають афективно-вольовою. До цієї сфери належать думки дитини, елементарне задоволення і невдоволення, що переважно пов'язані із задоволенням органічних потреб. Предметні почуття пов'язані з оволодінням певними предметами, опануванням простих способів дії, практичні, фізичні вправи. Відповідно, ці почуття виокремлюють як матеріальні, інтелектуальні, естетичні, світоглядні та ін. Зокрема, світоглядні почуття пов'язані з мораллю і ставленням дітей одне до одного, близького оточення, навколишнього середовища. Емоції дітей насамперед пов'язані з їх потребами. Вони відбивають стан, процес і результат задоволення потреби. Розуміння цієї єдності та її дослідження дозволяє збагнути своєрідну природу емоційно-вольової сфери дошкільника.

Емоції, почуття, потяги та вольові акти є складними реакціями організму, в яких задіяні всі відділи нервової системи, а сама їх природа носить рефлекторний характер. На думку дослідниці Т. Кириленко, всі вольові дії

цілеспрямовані. Але щоб цілі досягалися, потрібні дії мають узгоджуватися. Без визначеної мети і урахування обставин, за яких доводиться діяти, люди не змогли б підпорядкувати собі природу і використовувати її блага, вести людський спосіб життя і спільно виробляти все те, що необхідно для задоволення їхніх матеріальних і духовних потреб. Значить, щоб діяти не хаотично, не від випадку до випадку, а організовано, тобто вольовим чином, люди враховують особливості своєї діяльності і умови, в яких їм доводиться діяти. При цьому вони їх оцінюють і в одних випадках до них пристосовуються, в інших – змінюють їх, по-третє – створюють нові [1]. У дошкільному віці, зокрема у середній та старшій групах, можна відстежити змістові особливості вольових актів дітей засобами сюжетно-рольової гри. На перший план у такій грі виходить рівень сформованої емоційно-вольової саморегуляції дитини, прагнення її дотримуватися окресленого сюжету, взаємодіяти з іншими, враховуючи свої інтереси, при цьому зважаючи на інтереси оточення. З метою розвитку емоційно-вольової сфери дошкільнят в умовах дошкільного закладу необхідно передбачати гармонійне виховання різних почуттів та емоцій, а також формувати в дитини необхідні навички в керуванні своїми почуттями і емоціями: гнівом, занепокоєнням, страхом, провинною, соромом, співчуттям, жалістю, емпатією, гордістю, шляхетністю, любов'ю та ін. Важливо навчити дітей цього віку розуміти свої емоційні стани, об'єктивно встановлювати і аналізувати причини, що їх породжують, оскільки з емоційним благополуччям дитини пов'язана її самооцінка, домагання та успіх, адже в подальшому житті ці чинники є ключовими у формуванні особистості.

Виходячи з наведеного вище, можна зробити **висновок**, що емоційно-вольова сфера дитини дошкільного віку – це сукупність психічних процесів, станів і властивостей, які відображають різної тривалості та інтенсивності суб'єктивні переживання дітьми ситуативного чи дійового значення предметів та явищ часово-просторового континууму. Емоційно-вольова саморегуляція поведінки дошкільника та її розвиток є об'єднувальною ланкою між очікуваннями, намірами, прагненнями, протиріччями у дошкільному віці.

Розвиток емоційно-вольової сфери у дошкільному віці є запорукою гармонійних взаємин з оточенням, необхідною умовою досягнення успіху в житті.

Література:

1. Кириленко Т. С. Аналіз емоційного світу особистості: теоретичні положення, прояви та методичні прийоми. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологія. Психологія. Педагогіка*. 2007. № 27–28. С. 30 – 32.
2. Попович І. С. Соціально-психологічні очікування в міжособистісній взаємодії малої групи. *Проблеми заг. та пед. психології*. К. 2006. Т. VIII. В. 7. С. 259–268.
3. Попович І. С. Соціальні очікування особистості як регулятор соціально-психологічної реальності. *Актуальні проблеми психології*. К. Фенікс. 2016. С. 138–143.
4. Соціокультурні та психологічні вектори становлення особистості: *колективна монографія* / О. Є. Блинова, С. І. Бабатіна, Т. М. Дудка, А. М. Одінцева та ін. / відпов. ред. О. Є. Блинова. Херсон : ФОП Вишемирський В. С. 2018. 428 с.
5. Popovych I. S. Social expectations in primary school age. *Proceedings of the 2nd International Academic Congress «Fundamental Studies in America, Europe, Asia and Africa», 27 Sept. 2014*. USA. Vol. II. New York. 2014. P. 176–180.